

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنَكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ أَوْ
آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ
فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنْ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذًا لَّمِنَ الْآثِمِينَ»

ترجمه:

«ای اهل ایمان! هنگامی که یکی از شما را [آثار] مرگ فرا می‌رسد، باید در حال وصیت، دو عادل از هم کیشان خود را بر وصیت شاهد بگیرید؛ یا اگر در سفر بودید و مصیبت مرگ شما را فرا رسید [و شاهدی از مؤمنان نیافتید] دو نفر از غیر هم‌کیشان خود را شاهد وصیت بگیرید. و اگر [شما وارثان در صداقت و راستی آن دو شاهد غیر مسلمان] شک کردید، هر دو را بعد از نماز حبس کنید، پس به خدا سوگند یاد می‌کنند که ما این شهادت را به هیچ قیمتی نمی‌فروشیم هر چند [مورد شهادت] خویشاوندان ما باشد، و شهادت الهی را [که در حقیقت شهادت بر وصیت است] پنهان نمی‌کنیم، که اگر پنهان کنیم از گناهکاران خواهیم بود.»^۱

توضیح:

۱. آیه درباره «استشهاد به دو شاهد عادل در مبحث وصیت» است. و تسری آن به سایر موضوعات و همچنین نحوه استدلال به آن هم مطابق آن چیزی است که در آیه قبل مطرح کردیم.
 ۲. اما این آیه با مشکل دیگری هم مواجه است و آن ضمیمه شدن «منکم» به شاهدین عدلین است و در صورتی که «منکم» موجود نباشد، دو شاهد عادل از غیر اهل ایمان (و یا غیر آشنایان) که قسم به صداقت بخورند، مطرح شده است.
- پس مطابق این آیه علاوه بر عدالت، ایمان (و یا اهل خانواده بودن) هم در شاهدین لازم است و اگر ایمان موجود نباشد، لازم است که شاهدین در هنگام تحمل شهادت قسم بخورند. (البته ممکن است قسم خوردن مربوط به هم مؤمنین و هم غیر مؤمنین باشد) و روشن است که این با حجیت شهادت عدلین به نحو مطلق مطابق نیست.
- پس ممکن است بتوان گفت که وقتی دو شاهد عادل مؤمن (یا دو شاهد عادل که از اهل میت باشند) در مورد وصیت شهادت دادند، نوعاً و متعارفاً باعث اطمینان می‌شود ولی اگر باعث اطمینان نشود، لازم نیست آن را پذیرفت.

^۱. همان

◀ هفت) آیه ۲ سوره طلاق

«فَإِذَا بَلَغَ أَجْلُهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَى عَدْلٍ مِّنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَلِكَ لَكُمْ يُوعِظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا»

ترجمه:

«و چون به پایان زمان [عده] نزدیک شدند، آنان را [با رجوع به زوجیت] به صورتی شایسته [که رعایت همه حقوق همسر داری است] نگه دارید یا از آنان به طرزی شایسته [که پرداخت همه حقوق شرعی اوست] جدا شوید، و [هنگام جدایی] دو عادل از خودتان را گواه [طلاق] بگیرید. [و شما ای گواهان!] گواهی را برای خدا اقامه کنید. به وسیله این [حقایق] به کسی که همواره به خدا و روز قیامت ایمان دارد، اندرز داده می‌شود و هر که از خدا پروا کند، خدا برای او راه بیرون شدن [از مشکلات و تنگناها را] قرار می‌دهد.»^۱

توضیح:

۱. آیه هم به استشهاد دو شاهد عادل توجه می‌دهد و هم به ضرورت اداء شهادت در هنگام لزوم، توجه می‌دهد. (أَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ)
۲. در این آیه هم شاهدین باید هم عادل باشند و هم از زمره مؤمنین باشند (و یا از اهل و خانواده آنها باشند) و این با اطلاق «شهادت شاهدین عدلین» سازگار نیست.
۳. البته این آیه هم مربوط بحث طلاق است و تسری حکم به سایر موضوعات محتاج دلیل است.
۴. همچنین سیاق استدلال به آیه برای حجیت مطابق سیری است که در آیات قبل مطرح کردیم.

◀ هشت) آیه ۹۵ سوره مائده:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعْمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلٌ ذَلِكَ صِيَامًا لَّيْذُوقَ وَبَالَ أَمْرِ عَفَا اللَّهُ عَمَّا سَلَفَ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمِ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ»

ترجمه:

«ای اهل ایمان! در حالی که در احرام [حج یا عمره] هستید، شکار را نکشید. و هر کس از شما عمداً آن را بکشد، کفاره‌ای همانند آن از جنس چهارپایان [اهلی] بر عهده اوست؛ که [همانند بودن آن را] دو عادل از خودتان گواهی دهند، و به عنوان قربانی به [حریم] کعبه رسد، یا به

^۱. همان

کفّاره [آن شکار کشته شده معادل قیمت قربانی] به مستمندان طعام دهد، یا برابر تعداد مستمندی که طعام می‌دهد روزه بگیرد، تا کیفر کار خود را بچشد. خدا از [گناه] کشتن شکارهایی که پیش از این حکم انجام گرفته درگذشت. و هر که [پس از کفّاره دادن] به شکار کردن بازگردد، خدا از او انتقام می‌گیرد؛ و خدا توانای شکست‌ناپذیر و صاحب انتقام است. »

توضیح:

۱. آیه در مورد نظر دو انسان عادل است که درباره مشابّهت حیوان شکار شده و قربانی، مطرح شده است.
۲. آنچه ذیل آیات قبل مطرح کردیم در این بحث هم قابل طرح است
۳. اما نکته مهم آن است که می‌توان گفت که چون متعارفاً در این امور اطمینان حاصل نمی‌شود، حجیت قول دو شاهد عادل در فرض عدم اطمینان هم ثابت است.
۴. اما توجه شود که این آیه درباره نظر کارشناسی است و ربطی به بحث «شهادت دو شاهد عادل» ندارد، چرا که بحث شهادت مربوط به «تلقی عن حس» است و نظر کارشناس مربوط به بحث نظر و حدس است.